

MI ÖLTÖZTETTÜK FEL ŐKET

Beszélgetés a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ *Sehol* című előadásáról

A színházi nevelés egyik általános problémájától indítottunk, hogy aztán, miután jól kiveséztük a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ *Sehol* című előadását, visszakanyarodjunk egy másik műfajelméleti problémához. Most pedig úgy teszünk, mintha direkt építettük volna a beszélgetésünket elegáns keretes szerkezetbe. PROICS LILLÁVAL és RÁDAI ANDREÁVAL PUSKÁS PANNI beszélgetett.

– Az olvasók kedvéért pár mondatban érdemes összefoglalni az előadás fordulópontjait. Adott három nyolcadikos, Vica, Tomi és Milán. Találkoznak egy titokzatos, fehér öltönyös idegennel, aki ráveszi őket, hogy nézzenek bele az iskolában őrzött aktájukba, aztán alkut kínál nekik. Az állítja, hogy hatalmában áll úgy alakítani az életüket, hogy minden úgy történjen velük, ahogy szeretnék. Ezért cserébe egyetlen találkozót kér évtizedek múlva, amikor viszont azt kérhet tőlük, amit csak akar. Ha ezt a gyerekek nem akarják megadni, visszacsinálhatják az egészet, és azt az életet fogják élni, ami akkor jutott volna nekik, ha sosem találkoznak az idegennel. Ez a három figura egy kicsit mi vagyunk, hiszen részben mi, nézők találhatjuk ki, melyiküknek milyen élete lesz. Viszont ami a „játsszótársakat” illeti: nektek is feltűnt, hogy a színházi nevelési előadásban a színészek sokszor kicsit civilek? Mintha nem lenne olyan fontos számukra, hogy eljátsszák, magukévá tegyék a szerepeket.

Proics Lilla: Teljesen más az elvárás ebben a műfajban a színészi játékkal kapcsolatban. Azt hiszem, a színész-drámatanárok szándékosan használnak kevesebb színházi eszközt, ami csökkenti a távolságot a színészek és a nézők között, hiszen nekik a jelenetek közben és után együtt kell működni a nézőkkel, és ha valami ethosz kerül köréjük, akkor nem fognak tudni partneri módon kommunikálni.

Rádai Andrea: Illetve könnyebben ki tudnak lépni a szerepükből, majd újra vissza, ha civilesebb a jelenlétük.

– Tehát azt mondjátok, hogy a színészek civilisége szándékos?

P. L.: Igen, ez egyfajta iskola. Kaposi Lászlótól tudom, hogy ők nem akarnak mélylélektani szerepépítéssel foglalkozni.

– De ez sokszor nehézkessé teszi a befogadást, mert így az ember kevésbé válik érdekeltté a szereplők történetében.

P. L.: Az évtizedekig nézett kisrealista színház után nekem is volt egy darabig ilyen érzésem, ami a tizedik színházi nevelési előadás után elmúlt. Ráadásul ebben az előadásban a színészek nyolcadikos gyerekeket játszanak.

– Valójában a legkevésbé sem játszanak nyolcadikos gyerekeket, hiszen az előadás dialógusai nem akarják azt imitálni,

hogy itt nyolcadikos gyerekek beszélgetnek egymással. Főleg a lány beszél felnőtteken.

P. L.: Szerintem a lányoknál és a fiúknál ebben a korban megvan ez a különbség. De tudok neked mutatni olyan fiút is, aki keveri a hétköznapi nyelvet a választékosabbal.

R. A.: Szerintem Vica (Jobbágy Kata) és Tomi (Tárnoki Márk) családi helyzetéből is adódik, hogy függetlenebb személyiségek, mint a harmadik szereplő, Milán (Szalai Ádám). Vicának meghalt az édesanyja, Tomi szülei pedig folyamatosan dolgoznak, kevés idejük marad a fiukra. Emiatt sokkal reflektáltabban viszonyulnak önmagukhoz, és bonyolultabban is tudnak fogalmazni.

P. L.: Lehet, hogy itt van valamiféle idealizálás vagy egyszerűsítés.

– Nekem az volt az érzésem, hogy a szöveg írója, Hajós Zsuzsa egész egyszerűen számolt azzal, hogy ő nem biztos, hogy képes megszólalni a nyolcadikosok nyelvén, és különben is felnőttek játsszák a szerepeket, és emiatt döntött úgy, hogy nem erőlteti ezt a nyelvet.

R. A.: Ezt a szlengre érted?

– Is, és arra is, ahogyan a történetbeli gyerekek kapcsolódnak egymáshoz, vagy ahogy értelmezik egymást és saját magukat.

R. A.: Az első jelenet egy helyzet, amit dramaturgiailag meg kell oldani: be kell mutatni a három szereplőt. Ezt a részt erőltetettnek éreztem: mintha azért beszélgetnének az előadás elején, hogy sok minden kiderüljön róluk, nem pedig kiderül róluk egy csomó minden, miközben beszélgetnek.

– Nagyon hirtelen jön ebben a jelenetben a váltás: az egyik pillanatban még az iskolai dolgairól beszélgetnek a szereplők, a következőben pedig máris belelátunk a családi problémáikba és életük legtraumatikusabb élményeibe. Úgy éreztem, túl gyorsan követik egymást az információk. Ugyanakkor fontos, hogy nagyon körülhatárolt legyen ez a három karakter, hiszen a résztvevők ezekből az információkból kezdenek majd elgondolkozni a kapott kérdéseken. Én megfigyelőként vettem részt a foglalkozáson, először Tomi, később Milán történetét követtem

Fotó: Slezák Zsuzsanna

nyomon, és a bekapcsolódó gyerekek valóban olyan dolgokat találtak ki, amik illettek az adott szereplő előtörténetéhez és személyiségéhez.

P. L.: Én felnőttelődást láttam, így nemcsak megfigyelő voltam, hanem résztvevő is. A közönség felé való első nyitástól fogva nagyon szerettem az előadást, mert ritkán van olyan érzésem, hogy a foglalkozásokon érdemi módon tudunk hozzájárulni a drámában történetekhez. Most ez sikerült. Szalai Ádám, a csoportunk vezetője nagyon jól koordinálta azt a sok információt, amit ennek a karakternek az életéről kitaláltunk, és összetetten vitte vissza a színpadi játékba, amit tőlünk hallott. Emiatt pedig úgy éreztem, valóban fontos a véleményünk az előadás alakulásában.

– Mikor először kinyílik a közönség felé a játék, az a kérdés, mit nem tud a szereplő magáról, a saját múltjáról. Ezt egy titkos akta őrzi az iskolában, aminek az elolvasása alapjaiban kell hogy megrengesse az identitását, újra kell miatta értelmeznie az önmagáról alkotott képet. Nagyon érdekes volt, hogy mindhárom gyerekcsoport olyasmit talált a szereplő múltjában, ami kevésbé hozzá, inkább a családjához kapcsolódott. Például feltámasztották a Vica nevű szereplő anyukáját, akiről az első jelenetben kiderült, hogy már korábban meghalt. Ezt a szálát nem is sikerült végül megnyugtatóan lezárni.

R. A.: Akkor is ugyanez volt, amikor én láttam az előadást. Ehhez hozzájárulhatott, hogy a csoportok kaptak egy-egy papírt, amelyen rajta voltak a szereplők alapadatai. A gyerekek azok között kezdték el keresni a nyomot, hogy megválaszolják a kérdést. Például az anya és az apa nevéből próbáltak szappanoperába illő következtetéseket levonni. Végül két csoportban derült az ki, hogy a szülők örökbe fogadták a szereplőt. A harmadik szereplőre vonatkozóan pedig picit izgalmasabb megoldás született arra, hogy miért magatartászavaros.

– Másképp alakult a dolog az utolsó nyitásnál, amikor a szereplők jövőjéről kellett beszélni. Ott már remekül ráéreztek a résztvevők arra, hogyan következnek az életesemények ezekből a karakterekből.

P. L.: Persze, és ezt közben tanulták meg.

R. A.: A csoportvezetők nagyon jól kezelték ezeket a helyzeteket, és elfogadták a szappanoperás válaszokat is, hogy megteremtsek a csoportban a gondolkodáshoz szükséges laza hangulatot. Jobbágy Katáék például a végére eljutottak oda, hogy már jeleneteket is játszottak. Pedig amikor én láttam, úgy éreztem, hogy nagyon nehezen építik fel a bizalmi helyzetet a gyerekekkel.

– Én is ezt éreztem, de a végére tényleg nagyon feloldódtak az ötletelésben. Az egyik csoport például azt találta ki, hogy a Milán nevű szereplő, aki véletlenül megvágja az igazgató kezét egy zsebkéssel, és akit emiatt kirúgnak a suliból, hajléktalan lesz egy darabig külföldön, aztán szerez egy ösztöndíjat, elvégzi egy egyetemet, és rendbe jön az élete. Az egészben az volt az izgalmas, hogy a hajléktalanságról úgy beszéltek, mint egy kellemetlen állapotról, amiből van kiút.

P. L.: Ugyanebből a karakterből a felnőttek végül rendőrt csináltak, ezen egy picit kiakadtam.

– Ha már a rendőrség szóba jött: mit gondolunk arról, hogy az iskolában egy mappában titkokat őriznek a gyerekekről?

P. L.: Ez részben a valóságban is így van. Az iskolában mi is kezelünk például nevelési tanácsadói szakvéleményeket, amelyekről, bár illetéktelenek nem férhetnek hozzá, bizonyos szempontból mondhatjuk, hogy ítéletek.

– És mit gondolunk arról, hogy az iskola igazgatóját és az ördögöt, akinek a gyerekek a boldog jövő érdekében lényegében eladják a lelküket, ugyanaz a színész játssza?

P. L.: Ez az előadás egy gyerekeknek szóló Faust, és az igazgató és az ördög a hatalom nappali és éjszakai arca.

R. A.: A hatalom birtokosa mindkettő, aki dönthet a sorokról. Ez elég ijesztő is volt számomra.

– De az egyikük, az igazgató nagyon támogató.

R. A.: Mindkettő támogató, nem?

– Az ördög arra veszi rá őket, hogy hazardírozzanak a jövőjükkel.

P. L.: De nagyon cuki módon. Például lehet vele alkudozni. Végül ügyes alkut is kötnek. Panni, te ebbe nem mennél bele?

– Nem én, ez egy evidens átverés.

R. A.: A tizenévesek rengeteget szoronganak ebben a korban a jelenükkel és a jövőjükkel kapcsolatban, ez az alku pedig abban erősíti meg a szereplőket, hogy a dolgok végül jól alakulnak. Ez önbizalmat ad nekik, és megszabadítja őket a félelemtől és bizonytalanságaiktól.

– *A legdühítőbb persze az egészben, hogy nem tudjuk, ez az ördögfigura egyáltalán csinált-e valamit, vagy csak a száját jártatta.*

R. A.: Az alku után a történések rajtuk kívülre helyeződnek, és a szereplők úgy érzik, hogy semmit sem ők irányítanak az életükben. Ez pedig óriási megkönnyebbülést jelent – a felelősségtől való megszabadulást.

– *De ott a másik oldala: ha valamit elértél, nem tudod, hogy a saját erődből érted-e el. Ez is elég rémes.*

P. L.: Lehet ez egy vallásos ember világvilágának a szimbóluma is, de akár az önmagunkba vetett hité, a törekvése is – mert lehet, hogy a bizonyosság, hogy a gyerekek elérik, amire vágnak, olyan önbizalmat ad a diák nézőnek, hogy attól tényleg sikeres lesz, és annak is érzi magát.

– *Kicsit általánosabb kérdés, nekem fontos: szerintetek mennyi lehetőséget ad egy színházi nevelési előadás a résztvevőknek, hogy valódi döntéseket hozzanak? Sokszor érzem ugyanis, hogy amit kitalálunk résztvevőként, az csak töltelék az előadásban, valójában nincs dramaturgiai következménye.*

R. A.: Talán az lenne az izgalmas, ha egy bizonyos pont után

az előadás alapja improvizáció lenne, és onnantól fogva olyan irányba menne, amelyet a résztvevők szabnak neki. Gyakran az is problematikus, hogy a résztvevők által elmondottakat hogyan építik be a színészek a következő jelenet első felébe.

P. L.: Ahogy emlegettem, Szalai Ádám szerintem szuperül beépítette, amit kapott tőlünk. Ez nyilván azon is múlik, hogy mennyire inspiratív, amit a közönségtől az előadó kap. Ez iszonyú nehéz színészi feladat.

R. A.: Igen, már önmagában ez is az, hát még az milyen nehéz lenne, ha a résztvevők határoznák meg az irányokat, hiszen az dramaturgiailag nagyon szétzilálhatná az előadást. Volt a Vaskakas Bábszínháznak és a Kerekasztalnak egy közös előadása, *A szigetlakó*, amely Király Kis Miklós történetét dolgozta fel. Abban a gyerekek dolga az volt, hogy kitalálják, a szereplők hogyan jutnak el egy bizonyos célig, és a színészek az általuk kitalált módszereket színészi módszerként alkalmazták az előadásban. Nyilván egy mesében könnyebb kijelölni a főbb dramaturgiai pontokat. Itt a résztvevők nagy hatással voltak arra, ami történik

P. L.: Ez valóban központi problémája az egész műfajnak, de a *Seholnál* úgy éreztem, hogy az előadás ezt a javára tudja fordítani. A figurák, amelyek eleinte kissé vázlatosnak tündek, szép lassan megteltek tartalommal, és tulajdonképpen mi, a résztvevők öltöztettük fel őket. Azt pedig nagyon szórakoztató volt hallgatni, hogy másoknak milyen vágyaik, ideáik vannak.

PROICS LILLA

LEHET, HOGY HOZZÁNK IS JÁRNAK RINOCÉROSZOK

k2 Társulat: *Rinocéroszok*

A k2 általam korábban már látott tantermi előadását meghívtam a Scheiber Sándor Gimnáziumba, ahol tanárként dolgozom.

Az iskolánkról most azt emelem ki, hogy a tanárok és a diákok viszonylag közvetlen, együttműködő kapcsolatban teszik a dolgukat a napi szintű kisebb-nagyobb problémák, konfliktusok mellett is. Talán kissé lírai és ködös állításnak hangzik, hogy nálunk a lényegi események jelentős része nem a tanórákon történik, hanem azokon kívül. De ezzel együtt is, hogy az átlagnál alighanem több szempontból jobban működő iskoláról van szó, azért még itt is nagyon hiányoznak azok az események és élmények, amelyek közvetlenül nevelnek felelős vélemény kialakítására, annak képviselésére, mások álláspontjának megismerésére, megértésére, adott esetben a nézetkülönbségek a vita eszközével történő megértésére és kezelésére. Mindezekre nagyon alkalmasnak tartom a színhá-

zi nevelés különböző formáit, az olyan tantermi előadásokat, mint amilyen például a k2-től a *Rinocéroszok*.

Kifejezetten izgatott, hogy ez a hierarchiákkal foglalkozó előadás hogyan működne nálunk, egy általam kevésbé autokratikusnak ismert közegben. És mivel olyan szerencsés helyzetben vagyok, hogy egyúttal kritikusként is beszélhetek az előadásról, jobbnak látom ezt a lehetőséget megosztani azokkal, akiknek az előadás is szólt. Szólaljunk meg ezúttal többen: diákok és tanárok együtt. A vendéjáték után másfél héttel egy kisebb csoportban, 11.-es és 13.-os diákokkal leültünk beszélgetni: arra kapacitáltam őket, hogy elsősorban egymással vitassák meg, hogyan élték meg a színházat.

A *Rinocéroszok* legfőbb célja talán az, hogy a diákok szem-